

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

تحقیق و تخریج أقوال مبتنی بر استحسان در کتاب هدایه (بخش عبادات)

رساله ماستری

محصل: ذکی الله ذکی

استاد رهنما: دکتور نجیب الله صالح

سال: 1400 هـ.ش / 1443 هـ.ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

تحقیق و تخریج أقوال مبتنی بر إستحسان در کتاب هدایه (بخش عبادات) رساله ماستری

محصل: ذکی الله ذکی

استاد رهنما: دکتور نجیب الله صالح

سال: 1400 هـ ش – 1443 هـ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپارتمنت فقه و قانون

بورډ ماستری

تصدیق نامه

محترم ذکی الله ولد برات ID: 98-612-SH-MSF محصل دور هفتم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: تحقیق و تخریج اقوال مبتنی بر استحسان در کتاب هدایه (بخش عبادات) به روز ۱۳۱۹/۱۲/۱۴۰۰ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۵ (نمره به عدد) ذود ربیع (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور مومن حلیمی	عضو هیات	
۲	دکتور رفیع الله عطاء	عضو هیات	
۳	دکتور نجیب الله صالح	استاد رهنما و رئیس جلسه	

..... معاون علمی

..... امر بورډ ماستری

خلاصه بحث

این بحث (تحقیق و تخریح اقوال مبتنی بر استحسان در کتاب هدایه، بخش عبادات) مشتمل به یک مقدمه، و فصل تمهیدی و فصل اساسی می باشد.

مقدمه حاوی معرفی و اهمیت موضوع، سوالهای اصلی، پیشینه، مواد و روش، اهداف، و مشکلات تحقیق و خطه و پلان آن.

فصل تمهیدی مشتمل بر معرفی مختصر صاحب هدایه، شناخت مختصر از کتاب هدایه و شناخت استحسان (تعریف و انواع استحسان، موقف مذاهب در مورد استحسان و حجیت آن) می باشد.

فصل اساسی دارای پنج مبحث می باشد، مبحث اول در مورد اقوال بنا شده بر استحسان در کتاب طهارت، مبحث دوم اقوال مبتنی بر استحسان در کتاب صلات، مبحث سوم در اقوال بنا شده بر استحسان در کتاب زکات، مبحث چهارم در اقوال مبتنی بر استحسان در کتاب صوم و مبحث پنجم در اقوال مبتنی بر استحسان در کتاب حج می باشد.

در کتاب طهارت سه مورد مسایل بنا شده بر استحسان تخریح و تحقیق صورت گرفته و در کتاب صلات (نماز) ده مورد مسایل بنا شده بر استحسان و در کتاب زکات دو مورد مسایل بنا شده بر استحسان و در کتاب صوم (روزه) چهار مورد مسایل مبتنی بر استحسان در کتاب حج شش مورد تخریح و تحقیق صورت گرفته است.

مقدمه

Error! Bookmark not defined.....: اهمیت موضوع:

Error! Bookmark not defined.....: اسباب اختیار موضوع:

Error! Bookmark not defined.....: طرح مسئله و بیان سؤالات تحقیق:

Error! Bookmark not defined.....: پیشینه تحقیق:

Error! Bookmark not defined.....: مواد و روش تحقیق:

Error! Bookmark not defined.....: اهداف تحقیق:

Error! Bookmark not defined.....: مشکلات تحقیق (محدودیت های تحقیق):

Error! Bookmark not defined..... (مختصر): خطه و پلان تحقیق:

فصل اول

کلیات مفاهیم

Error! Bookmark not defined.: **مبحث اول: معرفی مختصر صاحب هدایه.**

Error! Bookmark not defined.....: **مطلب اول:** نام، کنیه و نسب ایشان

Error! Bookmark not defined.....: **مطلب دوم:** تولد، نشأت و طلب علم ایشان

Error! Bookmark not defined.....: **مطلب سوم:** استادان ایشان

Error! Bookmark not defined.....: **مطلب چهارم:** شاگردان ایشان

Error! Bookmark not defined.....: **مطلب پنجم:** زندگی، آثار علمی و ثناء علما بر ایشان

defined.

Error! Bookmark not defined.....: **الف:** زندگی ایشان

Error! Bookmark not defined.....: **ب:** آثار علمی ایشان

Error! Bookmark not defined.....: **ج:** ثنا و ستایش علما بر ایشان

Error! Bookmark not defined.....: **مطلب ششم:** منزلت و جایگاه ایشان

مطلب هفتم: ادب، اخلاق و وفات ایشان **Error! Bookmark not defined.**

الف- ادب و اخلاق ایشان **Error! Bookmark not defined.**

ب- وفات ایشان **Error! Bookmark not defined.**

مبحث دوم: شناخت مختصر از کتاب هدایه **Error! Bookmark not defined.**

مطلب اول: کتاب هدایه و سبب تألیف آن **Error! Bookmark not defined.**

مطلب دوم: اهمیت کتاب هدایه و جایگاه آن در مذهب حنفی. **Error! Bookmark not defined.**

مطلب سوم: سعی و تلاش علما در خدمت به کتاب هدایه **Error! Bookmark not defined.**

الف- شروحات هدایه و حواشی آن **Error! Bookmark not defined.**

ب- مختصرات و تعلیقات و زوائد بر کتاب هدایه. . **Error! Bookmark not defined.**

ج- کتاب های تخریج احادیث متن هدایه **Error! Bookmark not defined.**

مطلب چهارم: منهج و روش مصنیف در کتاب هدایه **Error! Bookmark not defined.**

مبحث سوم: استحسان **Error! Bookmark not defined.**

مطلب اول: تعریف استحسان **Error! Bookmark not defined.**

الف- تعریف علمای احناف **Error! Bookmark not defined.**

ب- تعریف مالکی ها **Error! Bookmark not defined.**

ج- تعریف حنابله **Error! Bookmark not defined.**

مطلب دوم: انواع استحسان **Error! Bookmark not defined.**

الف- استحسان با نص (یعنی استحسانی که مستند آن نص است) .. **Error! Bookmark not defined.**

ب- استحسان با اجماع **Error! Bookmark not defined.**

ج- استحسان مستند به عرف **Error! Bookmark not defined.**

د- استحسان با ضرورت **Error! Bookmark not defined.**

هـ- استحسان با مصلحت Error! Bookmark not defined.

و- استحسان با قیاس خفی Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: موقف مذاهب فقهی در مورد استحسان Error! Bookmark not defined.

الف- موقف علمای احناف در مورد عمل به استحسان Error! Bookmark not defined.

ب- موقف علمای مالکی در مورد عمل به استحسان Error! Bookmark not defined.

ج- موقف شوافع در مورد عمل به استحسان Error! Bookmark not defined.

د- موقف حنابله در مورد عمل به استحسان Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم: حجیت استحسان Error! Bookmark not defined.

الف- دلایل از قرآن کریم: Error! Bookmark not defined.

ب- دلایل از سنت نبوی p Error! Bookmark not defined.

ج- دلایل از اجماع امت Error! Bookmark not defined.

مطلب پنجم: فرق بین قیاس اصولی و قیاس در کتاب هدایه Error! Bookmark not defined.

الف- قیاس علمای اصول Error! Bookmark not defined.

ب- قیاس در کتاب هدایه Error! Bookmark not defined.

فصل دوم :

تحقیق و تخریح اقوال بنا شده بر استحسان در کتاب
هدایه . . .

مبحث اول: کتاب طهارت Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: حکم غلطیدن پیشق در چاه Error! Bookmark not defined.

الف- دلایل قیاس Error! Bookmark not defined.

ب- دلایل استحسان Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: حکم پس خورده پرندگان شکاری Error! Bookmark not defined.

الف- دلیل قیاس..... Error! Bookmark not defined.

ب- دلیل استحسان..... Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: پاک کردن موزه از نجاست که دارای جسم است . Error! Bookmark not defined.

الف- دلیل قیاس..... Error! Bookmark not defined.

ب- دلیل استحسان..... Error! Bookmark not defined.

مبحث دوم: کتاب صلاة (نماز)..... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: تثویب و حکم آن نزد متقدمین و متأخرین Error! Bookmark not defined.

الف- تعریف تثویب..... Error! Bookmark not defined.

ب- تثویب متقدمین و محل آن..... Error! Bookmark not defined.

ج- تثویب به نزد متأخرین..... Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: استاده شدن مرد و زن کنار هم در نماز. Error! Bookmark not defined.

الف- وجه استحسان..... Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: گمان محدث نمودن بالای خود هنگام نماز اشتباهاً Error! Bookmark not defined.

الف- دلیل قیاس..... Error! Bookmark not defined.

ب- وجه استحسان..... Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم: حکم فتح دادن مقتدی به امام خود..... Error! Bookmark not defined.

الف- دلیل استحسان..... Error! Bookmark not defined.

مطلب پنجم: حکم انتقال کردن از قیام به قعود در نماز Error! Bookmark not defined.

الف- دلیل قیاس..... Error! Bookmark not defined.

ب- وجه استحسان..... Error! Bookmark not defined.

ج- جواب از دلیل قیاس..... Error! Bookmark not defined.

مطلب ششم: وجوب سجده سهو استحساناً بعد از یکجا نمودن رکعت ششم.....
Error! Bookmark not defined.

الف- وجه استحسان
Error! Bookmark not defined.

مطلب هفتم: حکم نمازهای قضا شده به اثر بیهوشی
Error! Bookmark not defined.

الف- دلیل قیاس
Error! Bookmark not defined.

ب- وجه استحسان
Error! Bookmark not defined.

مطلب هشتم: حکم سجده به تکرار یک آیت در یک مجلس
Error! Bookmark not defined.

الف- وجه استحسان
Error! Bookmark not defined.

مطلب نهم: حکم نماز جنازه در حالت سواره
Error! Bookmark not defined.

مطلب دهم: حکم نماز جنازه طفل اسیر شده
Error! Bookmark not defined.

مبحث سوم: کتاب زکات
Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: حکم زکات در صورت صدقه کردن تمام مال
Error! Bookmark not defined.

الف- وجه قیاس
Error! Bookmark not defined.

ب- وجه استحسان
Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: ادا کردن صدقه ای فطر از طرف اولاد بزرگ
Error! Bookmark not defined.

الف- وجه قیاس
Error! Bookmark not defined.

ب- وجه استحسان
Error! Bookmark not defined.

مبحث چهارم: کتاب صوم (روزه)
Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: حکم روزه در صورت خوردن، نوشیدن و جماع کردن به فراموشی ..
Error! Bookmark not defined.

الف- وجه قیاس
Error! Bookmark not defined.

ب- وجه استحسان
Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: حکم داخل شدن مگس در گلو در رمضان
Error! Bookmark not defined.

الف- وجه استحسان
Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: حکم پرداخت فدیة از نماز های فوت شده
Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم: حکم بیرون شدن معتکف بدون عذر از مسجد ..
Error! Bookmark not defined.

مبحث پنجم: کتاب حج
Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: حکم رمی در روز سیزدهم ذیحجه قبل از زوال ...
Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: حکم روان نمودن هدیهء قلاده شده بسوی مکه که خودش نرود
Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: حکم محرمی که تخم شترمرغ را شکست از آن جوجه ای زنده بر آمد
Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم: حکم ادراک حج بدون یافتن هدی
Error! Bookmark not defined.

مطلب پنجم: بستن احرام برای مؤکل غیر معین
Error! Bookmark not defined.

مطلب ششم: عدم صحت گواهی دادن به وقوف عرفه در روز دهم ذیحجه
Error! Bookmark not defined.

خاتمه 12

الف- نتیجه گیری 12

ب- پیشنهادات 13

ج- فهرست آیات قرآنی
Error! Bookmark not defined.

د- فهرست احادیث
Error! Bookmark not defined.

ه- فهرست اعلام
Error! Bookmark not defined.

و- فهرست مسایل
Error! Bookmark not defined.

ز- فهرست منابع و مصادر
Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. خلاصه البحث

Error! Bookmark not defined. **Research Summary**

خاتمه

این بخش شامل موضوعات اختتامی از قبیل: نتیجه گیری، پیشنهادهای، فهرست آیات، فهرست احادیث، فهرست اعلام، فهرست مسایل و فهرست منابع، خلاصه البحث (عربی) و خلاصه انگلیسی می باشد.

الف- نتیجه گیری

بنده در این رساله خویش به نتایج ذیل دست یافته ام:

1. شناخت علامه مرغینانی -رحمه الله- که ایشان امام وقت، فقیه، دانشمند دوران، حافظ عصر، محدث زمان، مفسر قرآن، جامع علوم، ضابط فنون، پخته علم، محقق باریک بین ژرف نگر، عبادتگر توانا، زاهد پرتلاش، پرهیزگار، فایق و صاحب فضیلت، ماهر فنون، اصولی، ادیب و شاعر بودند، در علم و ادب نظیر ایشان دیده نشده است و در اختلافات ائمه و سلسله مذاهب شناخت کاملی داشتند؛
2. شناخت کتاب هدایه که کتاب هدایه جامع و شرح دو کتاب بزرگ «الجامع الصغیر» و «مختصر القدوری» در مذهب حنفی است که مصنف -رحمه الله- در آن، بین روایات مختاره، و دلایل عقلی مضبوط، جمع کرده است. کتاب هدایه از کتاب های معروف و مشهور در فقه حنفی بوده و در میان علما و دانشمندان قدیم و جدید حنفی بیشتر مروج و قابل اعتماد بوده که به آن توجه و اهتمام زیادی ورزیده اند.
3. صحابه و تابعین استحسان را مثل یک اصطلاح اصولی استعمال نکرده اند، و استعمال این اصطلاح بعد از امام ابوحنیفه و امام مالک -رحمهم الله- و من بعدهم شائع شده است.

4. ولی موقف ائمه مذاهب در مورد استحسان یکی نبوده، برخی ها مانند شوکانی، اِسْنوی، سالمی، و حیدری، می گویند: که جمهور مخالف استحسان است. و برخی دیگری مانند شیخ عبد الوهاب خَلَّاف می گویند: که جمهور اخذ به استحسان کرده اند. امام ابوحنیفه و من بعده از علمای احناف و استحسان را در احکام شرعی حجت دانسته اند.

نزد امام مالک -رحمه الله- نیز حجت بوده و می گویند: «استحسان نه دهم علم است». از امام شافعی -رحمه الله- مشهور شده که استحسان را حجت ندانسته و به شدت با آن مخالفت کرده، تا جایی که گفته است: «من استحسان فقد شرع». «هر کس استحسان کند، عملی را تشریح کرده است» عمل به استحسان نزد امام احمد بن حنبل رحمه الله حجت و مورد پذیرش است.

5. استحسان به نزد امام ابوحنیفه -رحمه الله- دلیل پنجم از دلایل اثبات احکام می باشد، امام نزد امام مالک -رحمه الله- دلیل هفتم از دلایل اثبات احکام است، اما به نزد امام شافعی و احمد بن حنبل -رحما الله- از جمله دلایل اثبات احکام بشمار نمی رود.

6. اقوال متعددی در کتاب هدایه بنا شده بر استحسان بوده که تخریج و تحقیق صورت گرفته است.

ب- پیشنهادات

1. باید اقوال مبتنی بر استحسان کتاب هدایه بخش مناکحات و معاملات آن نیز تحقیق و تخریج شود.
2. باید در راستای غنی تر ساختن فقه حنفی تحقیقات و پژوهش های موضوعی صورت گیرد.
3. برای رشد و تحقیق محققین چندین کتاب خانه های بزرگ با داشتن تمام مواد های لازمی دینی و عصری در شهر کابل و دیگر ولایات بزرگ کشور ایجاد شود تا اهل تحقیق و پژوهشگران بتوانند به آسانی و سهولت تحقیق خویش را انجام دهند.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

research.salam.edu.af